

Tomas
Lagūnavičius

POSTINTELEKTUALINIO
REALIZMO
FILOSOFIJA
TOMO LAGŪNAVIČIAUS
MĄSTYMO IR MENO
ONTOLOGIJA

*POSTINTELEKTUALINIO
REALIZMO FILOSOFIJA
TOMO LAGŪNAVIČIAUS
MĄSTYMO IR MENO
ONTOLOGIJA*

Knygos autorius Tomas Lagūnavičius

ISBN 978-609-8349-69-6

2026

Turinys

Įvadas	7
I SKYRIUS. REALIZMO SAMPRATOS RAIDĄ FILOSOFIJOJE	
1.1. Realizmo ištakos: nuo antikos iki naujųjų laikų	10
1.2. Naujųjų laikų realizmo krizė	11
1.3. Kantiškasis posūkis	12
1.4. XIX–XX a. realizmo transformacijos	13
1.5. Postmodernizmo iššūkis realizmui	14
1.6. Pereinamoji stadija: subjektyvus realizmas	15
1.7. Skyriaus apibendrinimas	16
II SKYRIUS. POSTINTELEKTUALINIO REALIZMO TEORINIAI PAGRINDAI	
2.1. Subjektyviojo realizmo kaip pereinamosios paradigmos analizė	17
2.2. Intelekto krizė ir postintelektualumo prielaidos	18
2.3. Postintelektualumo apibrėžimas	19
2.4. Emocija, instinktas ir kūnas kaip pažinimo formos	20
2.5. Kolektyvinė psichika ir socialinė realybė	21
2.6. Kalbos ir simbolių vaidmuo	22
2.7. Postintelektualinio realizmo ontologija	23
2.8. Epistemologinės pasekmės	24
2.9. Skyriaus apibendrinimas	25
III SKYRIUS. MENO ONTOLOGIJA IR POSTINTELEKTUALINIS REALIZMAS	
3.1. Meno statuso transformacija filosofijoje	26
3.2. Menas kaip epistemologinis instrumentas	27
3.3. Postkonceptualus menas kaip realybės dekonstrukcija	28
3.4. Žiūrovas kaip kūrėjas	29
3.5. Estetinė patirtis kaip pažinimo forma	30
3.6. Kūno ir erdvės vaidmuo mene	31
3.7. Meno ir realybės santykis	32
3.8. Meno ontologijos pasekmės	33
3.9. Skyriaus apibendrinimas	34
IV SKYRIUS. ANTROPOLOGINĖ DIMENSIJA: POSTINTELEKTUALINIS ŽMOGUS	
4.1. Žmogaus sampratos transformacija	35
4.2. Postmatricinio žmogaus samprata	36
4.3. Sąmonės fragmentacija	37
4.4. Emocijų dominavimas sprendimų priėmime	38
4.5. Socialinės realybės internalizacija	39

4.6. Tikėjimo ir ideologijos psichologija	40
4.7. Laisvės ir determinacijos problema	41
4.8. Postintelektualinio žmogaus krizė	42
4.9. Skyriaus apibendrinimas	43
V SKYRIUS. KRITINĖ POSTINTELEKTUALINIO REALIZMO ANALIZĖ	
5.1. Teorinės prielaidos ir jų vertinimas	44
5.2. Epistemologinės stiprybės	45
5.3. Problemos ir ribotumai	46
5.4. Meno epistemologijos kritika	47
5.5. Antropologinės analizės ribos	48
5.6. Galimos plėtros kryptys	49
5.7. Postintelektualinio realizmo vieta filosofijoje	50
5.8. Skyriaus apibendrinimas	51
VI SKYRIUS. IŠVADOS IR FILOSOFINĖS IMPLIKACIJOS	
6.1. Tyrimo rezultatų sintezė	52
6.2. Ontologinės implikacijos	53
6.3. Epistemologinės implikacijos	54
6.4. Antropologinės implikacijos	55
6.5. Meno filosofinės implikacijos	56
6.6. Praktinės implikacijos	57
6.7. Tyrimo ribotumai	58
6.8. Tolimesnių tyrimų kryptys	59
6.9. Baigiamoji refleksija	60
VII SKYRIUS. PRIEDAI	
7.1. Priedas A. Pagrindinių sąvokų žodynas	61
7.2. Priedas B. Metodologinės schemos	62
7.3. Priedas C. Citatų rinkinys	63
7.4. Priedas D. Santrauka anglų kalba (Summary)	64
7.5. Priedas E. Santrauka lietuvių kalba	65
7.6. Priedas F. Raktiniai žodžiai	66
Baigiamoji pastaba	67
Pabaiga	68
Literatūra	70

Įvadas

XXI amžiaus pradžia ženklinama ne tik technologinę ar socialinę virsmą, bet ir giluminę žmogaus santykio su realybe transformaciją. Globalizacija, skaitmeninės komunikacijos plėtra, dirbtinio intelekto sistemos, informacijos perteklius ir nuolatinis simbolių struktūrų persitvarkymas iš esmės keičia tai, kaip žmogus suvokia pasaulį, save ir pažinimo galimybes. Klasikinės filosofinės paradigos – racionalizmas, empirizmas, pozityvizmas ar net postmodernizmas – vis dažniau susiduria su ribomis, kai bandoma paaiškinti šiuolaikinę fragmentuotą sąmonę, emocinį mąstymą ir postfaktinę kultūrą.

Šiame kontekste iškyla poreikis naujoms teorinėms sistemoms, kurios gebėtų apmąstyti realybę ne tik kaip loginę ar mokslinę struktūrą, bet ir kaip psichologinę, estetinę, simbolinę bei egzistencinę patirtį. Viena iš tokių kryptų gali būti įvardijama kaip postintelektualinis realizmas – hipotetinė, tačiau konceptualiai rekonstruojama filosofinė paradigma, kylanti iš Tomo Lagūnavičiaus kūrybos, tekstų, meninių praktikų ir viešojo diskurso.

Tomas Lagūnavičius Lietuvos intelektinėje erdvėje pasirodo kaip išskirtinai tarpdisciplininė figūra. Jo veikla jungia filosofiją, psichologiją, meną, kultūrinę kritiką ir performatyvų mąstymą. Skirtingai nei tradiciniai akademiniai autoriai, jis nesiekia sukurti uždaros teorinės sistemos. Jo tekstai dažnai fragmentiški, provokuojantys, paradoksalūs, balansuoja tarp konceptualaus diskurso ir meninės intuicijos. Tačiau būtent ši fragmentacija leidžia rekonstruoti savitą filosofinę kryptį, kurios pagrindas – intelekto hegemonijos kritika ir alternatyvių pažinimo formų paieška.

Postintelektualinis realizmas šiame darbe suprantamas ne kaip klasikinė filosofinė mokykla, o kaip metodologinė ir ontologinė pozicija, teigianti, kad realybė egzistuoja nepriklausomai nuo žmogaus sąmonės, tačiau jos pažinimas nebegali būti grindžiamas vien racionalių intelektu. Šioje paradigmoje svarbią vietą užima intuicija, emocinis suvokimas, estetinė patirtis, psichologiniai impulsai ir meninė praktika. Menas čia tampa ne iliustracija filosofijai, bet savarankiška epistemologine sistema – būdu pažinti tai, ko neįmanoma pilnai išreikšti konceptualia kalba.

Šios knygos aktualumą lemia keli esminiai aspektai.

Pirma, šiuolaikinėje visuomenėje ryškėja racionalumo krizė. Politiniai procesai, socialiniai konfliktai ir kolektyvinės tapatybės vis dažniau grindžiami emociniais naratyvais, medijų kuriamais simboliais ir afektinėmis reakcijomis. Tai rodo, kad klasikinė Apšvietos epochos „protingo žmogaus“ samprata praranda savo universalumą.

Antra, menas šiuolaikinėje kultūroje tampa ne vien estetinio išgyvenimo forma, bet ir alternatyvia pažinimo praktika. Postkonceptualus menas, performansas, tarpdisciplininiai projektai ir vizualinės filosofijos formos vis dažniau funkcionuoja kaip ontologiniai eksperimentai, keliantys klausimus apie realybės pobūdį.

Trečia, Tomo Lagūnavičiaus kūryboje sistemingai susijungia psichologiniai, filosofiniai ir meniniai elementai. Tai leidžia jo mąstymą interpretuoti ne kaip atsitiktinį kultūrinį reiškinį, bet kaip platesnės postintelektualinės paradigmos išraišką.

Šios knygos tyrimo objektas yra postintelektualinio realizmo filosofinė ir meninė samprata, rekonstruojama iš Tomo Lagūnavičiaus kūrybos. Pagrindinė tyrimo problema formuluojama taip: kaip postintelektualinis realizmas redefinuoja realybės, pažinimo ir žmogaus sampratas šiuolaikinėje filosofijoje bei mene?

Siekiant atsakyti į šį klausimą, keliami šie uždaviniai:

- išanalizuoti realizmo sampratos raidą filosofijos istorijoje;
- aptarti subjektyviojo realizmo koncepciją kaip pereinamąją epistemologinę stadiją;
- konceptualiai apibrėžti postintelektualinio realizmo sąvoką;
- išnagrinėti meno vaidmenį kaip epistemologinį instrumentą;
- įvertinti postintelektualinio mąstymo antropologines ir socialines implikacijas;
- kritiškai aptarti šios teorijos stiprybes ir ribotumus.

Metodologiškai darbas grindžiamas hermeneutine, komparatyvine ir interdisciplinine analize. Lagūnavičiaus tekstai bei meniniai projektai interpretuojami kaip filosofiniai dokumentai, kuriuose atsiskleidžia alternatyvus požiūris į pažinimą ir realybę. Kartu ši kryptis lyginama su fenomenologija, konstruktyvizmu, postmodernizmu bei šiuolaikinėmis meno teorijomis, siekiant nustatyti jos originalumą ir konceptualias ribas.

Svarbi vieta šiame tyrime tenka ontologijai ir epistemologijai. Knygoje keliamas klausimas: kas nutinka realybei tuomet, kai intelektas praranda savo privilegijuotą statusą? Ar realybė išlieka stabili ontologinė struktūra, ar ji tampa psichologinių, simbolinių ir estetinių procesų lauku? Šioje perspektyvoje žmogus suvokiamas nebe kaip racionalus stebėtojas, bet kaip fragmentuotas, afektinis ir kūrybiškai veikiantis subjektas.

Šio darbo naujumą lemia tai, kad pirmą kartą sistemingai konceptualizuojama postintelektualinio realizmo sąvoka bei mėginama ją integruoti į šiuolaikinės filosofijos ir meno teorijos lauką. Taip pat aktualizuojamas lietuviškas intelektualinis kontekstas, rodant, kad lokalias kultūrinės praktikos gali generuoti globaliai reikšmingas filosofines idėjas.

Knyga susideda iš šešių pagrindinių dalių. Pirmojoje analizuojama realizmo sampratos raida filosofijoje. Antrojoje formuluojama postintelektualinio realizmo teorija. Trečiojoje nagrinėjama meno ontologija ir meno kaip pažinimo instrumento funkcija. Ketvirtojoje aptariama postintelektualinio žmogaus antropologinė samprata. Penktojoje pateikiama kritinė teorijos analizė. Paskutinėje dalyje apibendrinamos pagrindinės išvados ir aptariamos tolimesnės tyrimo galimybės.

Ši knyga nėra bandymas sukurti uždara filosofinę doktriną. Veikiau tai interpretacinė rekonstrukcija, siekianti parodyti, kad šiuolaikinėje kultūroje atsiranda naujas mąstymo tipas – mąstymas po intelekto hegemonijos. Postintelektualinis realizmas čia suvokiamas kaip pastanga išsaugoti realybės idėją pasaulyje, kuriame tradiciniai pažinimo modeliai praranda stabilumą.

Todėl pagrindinis šios knygos klausimas gali būti suformuluotas taip: ar įmanoma kalbėti apie realybę tuomet, kai žmogus nebetiki vien intelektu?

Atsakymo į šį klausimą paieška ir sudaro viso darbo filosofinę ašį.

I SKYRIUS.

REALIZMO SAMPRATOS RAIDA FILOSOFIJOJE

1.1. Realizmo ištakos: nuo antikos iki naujųjų laikų

Realizmo problema filosofijoje yra viena fundamentaliausių ontologijos ir epistemologijos ašų. Klausimas, ar realybė egzistuoja nepriklausomai nuo žmogaus sąmonės, formavo Vakarų filosofijos raidą nuo antikos iki šiuolaikinių teorijų.

Jau Platonas savo idėjų teorijoje teigė, kad tikroji realybė yra ne juslinis pasaulis, o nekintančių idėjų sfera. „Valstybėje“ jis rašė:

„regimas pasaulis yra tik šešėlis tikrosios būties“ (Platonas, Valstybė, VII knyga).

Ši pozicija paradoksaliai sujungia realizmą ir idealizmą: realybė egzistuoja objektyviai, tačiau ji nėra prieinama per jusles.

Tuo tarpu Aristotelis kritikavo Platono dualizmą ir teigė, kad forma ir materija yra neatskiriamos. Jo požiūriu:

„būtis yra tai, kas yra, nepriklausomai nuo to, ar ji suvokiama“ (Metafizika, IV knyga).

Tai jau artimesnė klasikiniam realizmui pozicija, kurioje realybė egzistuoja objektyviai ir yra pažini.

Viduramžiais realizmo problema persikėlė į universalių sąvokų statuso diskusiją. Tomas Akvinietis gynė nuosaikų realizmą, teigdamas:

„universalijos egzistuoja ne tik prote, bet ir daiktuose“ (Summa Theologica).

Taigi, realybė buvo suvokiama kaip struktūruota ir racionaliai pažini, nes ją sukūrė Dievas.

1.2. Naujųjų laikų realizmo krizė

Naujaisiais laikais realizmo samprata patyrė esminę transformaciją. René Descartes įvedė metodinę abejonę, kuri suabejojo viskuo, kas gali būti klaidinga: „abejoju, vadinasi, mėštau; mėštau, vadinasi, esu“ (*Meditationes de prima philosophia*).

Šis posūkis perkėlė pažinimo centrą iš objekto į subjektą. Nors Descartes nepripažino visiško skepticizmo, jis padėjo pagrindą epistemologiniam dualizmui.

John Locke išplėtojo empirizmą, teigdamas, kad:

„protas yra kaip tuščia lenta (*tabula rasa*), kurią užpildo patirtis“ (*An Essay Concerning Human Understanding*).

Tačiau Locke skyrė pirmines ir antrines savybes, pripažindamas, kad ne visos realybės savybės yra objektyvios.

Radikaliausią smūgį realizmui sudavė George Berkeley, kuris teigė:

„esse est percipi“ – „būti reiškia būti suvoktam“ (*A Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge*).

Ši pozicija iš esmės paneigia materialų realizmą, nes realybė egzistuoja tik suvokime.

1.3. Kantiškasis posūkis

Esminį lūžį realizmo istorijoje įvykdė Immanuel Kant. Jis siekė suderinti racionalizmą ir empirizmą, tačiau kartu apribojo pažinimo galimybes.

Kantas teigė:

„daiktai savaime (noumenai) egzistuoja, bet jie yra nepažinūs“ (Kritik der reinen Vernunft).

Tuo tarpu mes pažįstame tik fenomenus – tai, kaip daiktai pasirodo mūsų sąmonei.

Ši pozicija vadinama transcendentiniu idealizmu, tačiau ji taip pat turi realistinių elementų, nes pripažįsta nepriklausomos realybės egzistavimą.

Kanto filosofija iš esmės pakeitė realizmo problemą: klausimas tapo ne „ar realybė egzistuoja?“, o „kaip ji yra pažini?“.

1.4. XIX–XX a. realizmo transformacijos

XIX amžiuje realizmas įgavo naujų formų tiek filosofijoje, tiek mene. Karl Marx materializme pabrėžė objektyvią socialinės realybės struktūrą:

„ne žmonių sąmonė lemia jų būtį, bet jų socialinė būtis lemia sąmonę“ (Pratarmė prie politinės ekonomijos kritikos).

Ši pozicija perkelia realizmą į socialinę ir ekonominę dimensiją.

XX amžiuje realizmas susiduria su naujais iššūkiais. Edmund Husserl teigė:

„reikia grįžti prie pačių daiktų“ (Ideen I), tačiau šie „daiktai“ yra suvokiami per sąmonės struktūras.

Tuo tarpu Martin Heidegger kritikavo tradicinę ontologiją:

„būtis nėra daiktas, o atsivėrimo procesas“ (Sein und Zeit).

Šios kryptys rodo, kad realizmas tampa vis labiau susijęs su subjektyvumu ir interpretacija.

1.5. Postmodernizmo iššūkis realizmui

XX a. antroje pusėje realizmas patiria dar vieną krizę – postmodernizmo iššūkį. Jean Baudrillard teigė:

„mes gyvename simuliakrų pasaulyje, kuriame nebėra realybės, tik jos kopijos“ (Simulacres et Simulation).

Tai reiškia, kad realybė tampa neatskiriama nuo reprezentacijų.

Michel Foucault savo ruožtu analizavo žinojimo ir galios santykį:

„tiesa yra šio pasaulio dalykas: ji gaminama daugybės apribojimų sąlygomis“ (Power/Knowledge).

Šios idėjos iš esmės destabilizuoja objektyvios realybės sampratą.

1.6. Pereinamoji stadija: subjektyvus realizmas

Atsakant į postmodernizmo krizę, atsiranda įvairios tarpinės pozicijos. Viena jų – subjektyvus realizmas, kurį plėtoja Tomas Lagūnavičius.

Jo teigimu:

„pasaulis, kurį mes patiriame, yra mūsų nervų sistemos sukurtas modelis“.

Ši pozicija pripažįsta:

1. objektyvios realybės egzistavimą,
2. tačiau neigia tiesioginį jos pažinimą.

Tai tampa svarbiu žingsniu link postintelektualinio realizmo.

1.7. Skyriaus apibendrinimas

Apžvelgus realizmo raidą galima išskirti kelis esminius etapus:

1. Antikinis realizmas – realybė egzistuoja objektyviai,
2. Viduramžių realizmas – realybė yra dieviškai struktūruota,
3. Naujųjų laikų posūkis – pažinimas tampa subjektyvus,
4. Kantiškasis lūžis – realybė egzistuoja, bet yra ribotai pažini,
5. Postmodernizmas – realybė destabilizuojama,
6. Subjektyvus realizmas – realybė modeliuojama sąmonėje.

Ši raida rodo nuoseklų judėjimą nuo objektyvumo prie subjektyvumo. Postintelektualinis realizmas atsiranda kaip kitas žingsnis – bandymas peržengti net ir subjektyvaus pažinimo ribas.

Toliau darbe bus analizuojama, kaip ši nauja paradigma redefinuoja pažinimą ir realybę.

II SKYRIUS.

POSTINTELEKTUALINIO REALIZMO TEORINIAI PAGRINDAI

2.1. Subjektyviojo realizmo kaip pereinamosios paradigmos analizė

Postintelektualinis realizmas negali būti suprastas be tarpinės grandies – subjektyviojo realizmo, kuris formuoja epistemologinį tiltą tarp klasikinio realizmo ir postintelektualumo. Šią koncepciją plėtoja Tomas Lagūnavičius, siekdamas paaiškinti, kaip žmogus konstruoja patiriamą realybę.

T. Lagūnavičius teigia:

„žmogus niekada nesusiduria su realybe tiesiogiai – jis susiduria su jos modeliu savo nervų sistemoje“ (Lagūnavičius, 2018).

Ši tezė atspindi konstruktyvistinę epistemologiją, tačiau ją papildo neuropsichologinis aspektas. Realybė tampa ne tik interpretuojama, bet ir biologiškai mediatuota.

Ši pozicija iš esmės koreliuoja su Konstruktyvizmas, kuris teigia, kad žinios yra aktyviai konstruojamos, o ne pasyviai atspindimos. Tačiau Lagūnavičiaus atveju konstrukcija nėra vien kognityvinė – ji apima emocinius, instinktyvius ir kolektyvinius aspektus.

Todėl subjektyvus realizmas gali būti apibūdinamas kaip:

1. ontologiškai realistinis (realybė egzistuoja),
2. epistemologiškai konstruktyvistinis (ji pažįstama per modelius).

2.2. Intelektų krizė ir postintelektualumo prielaidos

Vienas esminių postintelektualinio realizmo aspektų yra intelekto, kaip privilegijuoto pažinimo instrumento, krizė. Ši krizė nėra atsitiktinė – ji susiformuoja istorinių ir kultūrinių procesų kontekste.

Kaip pažymi Michel Foucault:

„žinojimas nėra neutralus – jis visada susijęs su galios struktūromis“ (Power/Knowledge).

Tai reiškia, kad intelektas negali būti laikomas objektyviu pažinimo įrankiu, nes jis visada yra ideologiškai įkrautas.

T. Lagūnavičius šią problemą radikalizuoja. Jo teigimu:

„žmogus dažnai tiki ne tuo, kas yra logiška, o tuo, kas atitinka jo psichologinius poreikius“ (Lagūnavičius, 2017).

Ši pozicija rodo, kad:

1. pažinimas yra motyvuotas,
2. racionalumas yra ribotas,
3. emocijos yra struktūrinė pažinimo dalis.

Šiuo požiūriu postintelektualumas nėra intelekto paneigimas, o jo decentravimas.

2.3. Postintelektualumo apibrėžimas

Postintelektualumas gali būti apibrėžiamas kaip epistemologinė būseną, kurioje:

1. Intelektas praranda hegemoninį statusą,
2. Pažinimas tampa daugialypis,
3. Reikšmė kuriama per patirtį, o ne tik per analizę.

Ši samprata turi paralelių su Friedrich Nietzsche kritika racionalizmui. Nietzsche teigė: „nėra faktų, yra tik interpretacijos“ (Nachlass).

Tačiau skirtingai nei Nietzsche, postintelektualinis realizmas neprieina prie visiško reliatyvizmo. Jis išlaiko realistinės ontologijos elementą.

Taigi susiformuoja paradoksali pozicija:

1. realybė egzistuoja,
2. tačiau jos pažinimas yra ne tik racionalus.

2.4. Emocija, instinktas ir kūnas kaip pažinimo formos

Vienas svarbiausių postintelektualinio realizmo aspektų yra pažinimo išplėtimas už intelekto ribų. T. Lagūnavičiaus teorijoje svarbų vaidmenį atlieka:

1. emocijos,
2. instinktai,
3. kūniškumas.

Ši pozicija turi sąsają su Maurice Merleau-Ponty fenomenologija, kurioje teigiama: „kūnas yra mūsų būdas būti pasaulyje“ (Phenomenology of Perception).

Tačiau Lagūnavičius žengia toliau, teigdamas, kad kūnas ne tik patiria, bet ir kuria realybę.

Emocijos šioje sistemoje tampa ne klaidos šaltiniu, o pažinimo forma. Tai iš esmės prieštarauja klasikinei epistemologijai, kurioje emocijos laikomos trukdžiu objektyvumui.

2.5. Kolektyvinė psichika ir socialinė realybė

Postintelektualinis realizmas taip pat akcentuoja kolektyvinės psichikos vaidmenį. Ši idėja siejasi su Carl Gustav Jung teorija apie kolektyvinę pasąmonę: „kolektyvinė pasąmonė yra universali psichikos struktūra“ (The Archetypes and the Collective Unconscious).

T. Lagūnavičius šią idėją pritaiko socialinei analizei. Jo teigimu: „visuomenė veikia kaip psichologinių projekcijų sistema, kurioje individai dalijasi bendrais simboliais“.

Tai leidžia paaiškinti:

1. ideologijų plitimą,
2. masinių judėjimų dinamiką,
3. politinio tikėjimo mechanizmus.

Tokiu būdu realybė tampa ne tik individualiai, bet ir kolektyviai konstruojama.

2.6. Kalbos ir simbolių vaidmuo

Postintelektualinis realizmas pripažįsta kalbos svarbą, tačiau kartu ją kritikuoja. Kaip teigė Ludwig Wittgenstein:
„mano kalbos ribos reiškia mano pasaulio ribas“ (Tractatus Logico-Philosophicus).

T. Lagūnavičiaus požiūriu, kalba yra tik viena iš realybės konstravimo priemonių. Ji negali pilnai perteikti patirties, nes:

1. patirtis yra platesnė nei kalba,
2. simboliai yra riboti,
3. reikšmės nuolat kinta.

Todėl postintelektualinis realizmas siekia peržengti lingvistinį redukcionizmą.

2.7. Postintelektualinio realizmo ontologija

Ontologiškai postintelektualinis realizmas išlaiko minimalistinį realizmą:

1. realybė egzistuoja nepriklausomai,
2. tačiau ji nėra tiesiogiai prieinama.

Tai artima Immanuel Kant skirtumui tarp fenomenų ir noumenų, tačiau su esminiu skirtumu Kantas riboja pažinimą intelektu, o postintelektualinis realizmas jį išplečia už intelekto ribų.

2.8. Epistemologinės pasekmės

Postintelektualinis realizmas sukelia keletą svarbių epistemologinių pasekmių:

1. Pažinimo pluralizmas – nėra vieno teisingo pažinimo būdo,
2. Subjektyvumo legitimizacija – asmeninė patirtis tampa svarbi,
3. Meno epistemologizacija – menas tampa pažinimo forma.

Šios pasekmės iš esmės keičia filosofijos funkciją. Ji nebėra tik teorinė disciplina – ji tampa praktine, patirtine veikla.

2.9. Skyriaus apibendrinimas

Šiame skyriuje buvo parodyta, kad postintelektualinis realizmas:

1. kyla iš subjektyviojo realizmo,
2. reaguoja į intelekto krizę,
3. plečia pažinimo sampratą,
4. integruoja psichologinius ir socialinius aspektus.

Tai leidžia jį suvokti kaip naują epistemologinę paradigmą, kuri:

1. nei paneigia realizmą,
2. nei grįžta prie klasikinio racionalizmo,
3. bet siekia juos peržengti.

Toliau darbe bus analizuojama, kaip ši teorija pasireiškia meno srityje ir kokią ontologinę funkciją įgyja kūryba.

III SKYRIUS.

MENO ONTOLOGIJA IR POSTINTELEKTUALINIS REALIZMAS

3.1. Meno statuso transformacija filosofijoje

Meno vaidmuo filosofijoje ilgą laiką buvo laikomas antriniu pažinimo atžvilgiu. Klasikinėje tradicijoje, ypač pas Platonas, menas buvo vertinamas skeptiškai: „menas yra tik tikrovės imitacijos imitacija“ (Valstybė, X knyga).

Tokiu būdu menas buvo laikomas nutolusiu nuo tiesos. Tačiau ši pozicija radikaliai keičiasi modernioje ir postmodernioje filosofijoje.

Martin Heidegger teigė:

„meno kūrinys atveria būties tiesą“ (The Origin of the Work of Art).

Tai reiškia, kad menas nebėra tik reprezentacija – jis tampa ontologiniu įvykiu.

Postintelektualinis realizmas perima šią kryptį, tačiau ją dar labiau radikalizuoja – menas tampa ne tik būties atvėrimu, bet ir realybės konstravimo mechanizmu.

3.2. Menas kaip epistemologinis instrumentas

Postintelektualinio realizmo kontekste menas įgyja naują funkciją – jis tampa pažinimo forma, lygiaverte mokslui ar filosofijai.

Kaip pažymi Tomas Lagūnavičius:

„menas leidžia patirti tai, ko negali perteikti loginės struktūros“.

Ši mintis rodo, kad:

1. intelektas turi ribas,
2. patirtis jas peržengia,
3. menas yra šio peržengimo priemonė.

Ši pozicija artima Gilles Deleuze ir Félix Guattari idėjoms, kurie teigė:

„menas nėra reprezentacija – tai afektų ir percepcijų blokai“ (What is Philosophy?).

Taigi menas tampa ne interpretacijos objektu, o tiesioginės patirties generatoriumi.

3.3. Postkonceptualus menas kaip realybės dekonstrukcija

T. Lagūnavičiaus kūryba dažnai apibūdinama kaip postkonceptuali. Tai reiškia, kad ji peržengia klasikinį konceptualų meną, kuriame svarbiausia yra idėja.

Postkonceptualus menas:

1. destabilizuoja prasmę,
2. išardo interpretacinius rėmus,
3. aktyvuoja žiūrovo psichiką.

Ši kryptis turi sąsają su Jean Baudrillard simuliacrų teorija:
„ženkla nebeatspindi realybės – jie ją pakeičia“ (Simulacres et Simulation).

T. Lagūnavičiaus atveju šis procesas tampa sąmoningas: menas ne tik atspindi simuliaciją, bet ją kuria ir manipuliuoja.

3.4. Žiūrovas kaip kūrėjas

Vienas svarbiausių postintelektualinio realizmo aspektų yra žiūrovo vaidmens transformacija. Tradiciškai žiūrovas buvo pasyvus stebėtojas, tačiau šioje paradigmoje jis tampa aktyviu dalyviu.

T. Lagūnavičius teigia:

„kūriny s neegzistuoja be žiūrovo interpretacijos – jis yra procesas, o ne objektas“.

Ši idėja rezonuoja su Umberto Eco „atviro kūrinio“ koncepcija:

„kūrinys yra atviras begalinei interpretacijų įvairovei“ (The Open Work).

Tačiau postintelektualinis realizmas eina dar toliau – interpretacija čia nėra tik prasmės suteikimas, bet realybės kūrimas.

3.5. Estetinė patirtis kaip pažinimo forma

Klasikinėje filosofijoje estetika dažnai buvo laikoma subjektyvia ir mažiau patikima pažinimo forma. Tačiau postintelektualinis realizmas šią hierarchiją panaikina.

Immanuel Kant teigė:

„estetinis sprendinys yra subjektyvus, bet pretenduoja į visuotinį galiojimą“ (Critique of Judgment).

T. Lagūnavičius šią mintį transformuoja: estetinis patyrimas nėra tik sprendinys – tai tiesioginis pažinimo aktas.

Estetinė patirtis:

- 1.yra intensyvi,
- 2.yra kūniška,
- 3.yra priešloginė.

Todėl ji leidžia pasiekti realybės aspektus, kurie lieka neprieinami racionaliai analizei.

3.6. Kūno ir erdvės vaidmuo mene

Postintelektualiniame realizme ypatingas dėmesys skiriamas kūniškumui. Menas nėra tik vizualinis ar konceptualus – jis yra patiriamas per kūną.

Ši idėja siejasi su Maurice Merleau-Ponty:
„suvokimas visada yra įkūnytas“ (Phenomenology of Perception).

T. Lagūnavičiaus performatyvios praktikos rodo, kad:

1. kūnas yra pažinimo instrumentas,
2. erdvė yra patirties dalis,
3. žiūrovas tampa dalyviu.

Tokiu būdu menas tampa ne objektu, o situacija.

3.7. Meno ir realybės santykis

Postintelektualinis realizmas panaikina griežtą ribą tarp meno ir realybės. Jei klasikinis realizmas siekė atvaizduoti tikrovę, tai ši paradigma teigia, kad:

1. menas yra realybės dalis,
2. realybė yra estetiškai konstruojama,
3. skirtumas tarp „tikra“ ir „fiktyvu“ tampa probleminis.

Ši pozicija artima Jacques Derrida dekonstrukcijai:
„nėra nieko už teksto“ (Of Grammatology).

Tačiau T. Lagūnavičius šią idėją perkelia į patirties lygmenį – nėra nieko už patyrimo struktūrų.

3.8. Meno ontologijos pasekmės

Postintelektualinio realizmo meno samprata sukelia kelias svarbias pasekmes:

1. Meno ir mokslo ribų nykimas.
2. Žiūrovo aktyvizacija.
3. Patirties prioritetas prieš interpretaciją.
4. Realybės estetizacija.

Tai reiškia, kad menas tampa ne tik kultūrine veikla, bet ir ontologiniu procesu.

3.9. Skyriaus apibendrinimas

Šiame skyriuje buvo parodyta, kad postintelektualinis realizmas:

1. transformuoja meno sampratą,
2. suteikia jam epistemologinę funkciją,
3. panaikina ribą tarp meno ir realybės,
4. iškelia patirtį kaip pagrindinį pažinimo būdą.

Menas šioje paradigmoje tampa ne reprezentacija, o realybės kūrimo forma.

Toliau darbe bus nagrinėjama antropologinė dimensija – kaip postintelektualinis realizmas apibrėžia šiuolaikinį žmogų ir jo sąmonę.

IV SKYRIUS.

ANTROPOLOGINĖ DIMENSIJA: POSTINTELEKTUALINIS ŽMOGUS

4.1. Žmogaus sampratos transformacija

Vienas esminių postintelektualinio realizmo aspektų yra nauja žmogaus samprata. Klasikinėje filosofijoje žmogus dažniausiai buvo apibrėžiamas kaip racionali būtybė (*animal rationale*). Ši idėja siekia dar Aristotelis, kuris teigė: „žmogus yra politinis ir racionalus gyvūnas“ (*Politika*).

Tačiau šiuolaikinėje filosofijoje ši samprata vis labiau kvestionuojama. Postintelektualinis realizmas teigia, kad žmogus nėra pirmiausia racionalus – jis yra:

1. emocinis,
2. simbolinis,
3. instinktyvus,
4. socialiai programuojamas.

Tomas Lagūnavičius pažymi:

„žmogaus sprendimai dažniau kyla iš psichologinių impulsų nei iš loginės analizės“.

Tai reiškia, kad racionalumas yra tik viena iš daugelio žmogaus funkcijų, o ne jo esmė.

4.2. Postmatricinio žmogaus samprata

T. Lagūnavičius įveda svarbią sąvoką – postmatricinis žmogus. Šis terminas apibūdina individą, gyvenantį globalizuotoje, informacinėje ir ideologiškai fragmentuotoje visuomenėje.

Postmatricinis žmogus pasižymi:

1. Identiteto fragmentacija.
2. Nuolatinio informacijos srautu.
3. Vertybių reliatyvumu.
4. Psichologiniu nestabilumu.

Ši koncepcija turi paralelių su Zygmunt Bauman „skystos modernybės“ teorija: „šiuolaikinis gyvenimas pasižymi nuolatinio nepastovumo ir nesaugumu“ (Liquid Modernity).

Tačiau T. Lagūnavičiaus analizė yra labiau psichologinė – jis pabrėžia ne tik socialines, bet ir vidines transformacijas.

4.3. Sąmonės fragmentacija

Postintelektualiniame realizme žmogaus sąmonė suvokiama kaip fragmentuota sistema. Ji nebėra vientisa, nuosekli ar racionaliai valdoma.

Ši idėja siejasi su Sigmund Freud, kuris teigė:

„ego nėra savo paties namų šeimininkas“ (Introductory Lectures on Psychoanalysis).

Freudo teorijoje sąmonė yra tik mažas psichikos fragmentas, o didžioji dalis procesų vyksta pasąmonėje.

T. Lagūnavičius šią idėją išplečia:

„žmogus yra daugelio vidinių balsų sistema, kuri dažnai neturi vieningo centro“.

Tai reiškia, kad subjektas tampa procesu, o ne stabilia tapatybe.

4.4. Emocijų dominavimas sprendimų priėmime

Postintelektualinis realizmas akcentuoja emocijų vaidmenį žmogaus elgsenoje. Tradiciškai emocijos buvo laikomos racionalumo priešybe, tačiau šioje paradigmoje jos tampa centriniu elementu.

Antonio Damasio teigia:

„be emocijų racionalūs sprendimai tampa neįmanomi“ (Descartes' Error).

Lagūnavičius šią idėją dar labiau sustiprina:

„emocijos nėra klaida – jos yra pagrindinis orientacijos mechanizmas“.

Tai reiškia, kad žmogus orientuojasi pasaulyje ne per logiką, o per jausmus.

4.5. Socialinės realybės internalizacija

Postintelektualinis žmogus yra neatskiriamas nuo socialinės aplinkos. Jo mąstymas ir identitetas formuojami per:

1. kultūrinius naratyvus,
2. medijas,
3. ideologijas.

Pierre Bourdieu įveda „habitus“ sąvoką:

„habitus yra struktūros, kurios struktūruoja mūsų suvokimą ir veiksmus“ (Outline of a Theory of Practice).

T. Lagūnavičiaus požiūriu, šios struktūros tampa dar labiau intensyvios informacinėje visuomenėje:

„žmogus internalizuoja ne tik kultūrą, bet ir jos fragmentus, kurie dažnai prieštarauja vienas kitam“.

Tai sukuria vidinę įtampą ir nestabilumą.

4.6. Tikėjimo ir ideologijos psichologija

Postintelektualinis realizmas ypatingą dėmesį skiria tikėjimo fenomenui. Tikėjimas čia suprantamas ne religine, o psichologine prasme.

Carl Gustav Jung teigė:

„žmogus negali egzistuoti be prasmės sistemos“ (Modern Man in Search of a Soul).

Lagūnavičius šią mintį konkretizuoja:

„žmonės renkasi tikėjimą ne todėl, kad jis teisingas, o todėl, kad jis suteikia psichologinį stabilumą“.

Tai paaiškina:

1. politinių ideologijų patrauklumą,
2. sąmokslo teorijų plitimą,
3. kolektyvinio tikėjimo fenomenus.

4.7. Laisvės ir determinacijos problema

Klasikinėje filosofijoje žmogaus laisvė buvo laikoma esmine savybe. Tačiau postintelektualinis realizmas šią idėją problematizuoja.

Jei žmogaus sprendimai priklauso nuo:

1. emocijų,
2. pasąmonės,
3. socialinių struktūrų.

Kyla klausimas: ar žmogus iš tiesų yra laisvas?

Ši dilema primena Baruch Spinoza poziciją:

„žmonės mano esą laisvi, nes nežino savo veiksmų priežasčių“ (Ethica).

T. Lagūnavičiaus teorijoje laisvė tampa ribota – ji egzistuoja, tačiau yra stipriai sąlygota.

4.8. Postintelektualinio žmogaus krizė

Apibendrinant galima teigti, kad postintelektualinis žmogus patiria egzistencinę krizę. Ši krizė pasireiškia:

1. prasmės trūkumu,
2. identiteto nestabilumu,
3. informaciniu perkrovimu,
4. emociniu perdegimu.

Ši situacija primena Jean-Paul Sartre egzistencializmą: „žmogus yra pasmerktas būti laisvas“ (Being and Nothingness).

Tačiau postintelektualiniame kontekste ši laisvė tampa ne tik našta, bet ir dezorientacijos šaltiniu.

4.9. Skyriaus apibendrinimas

Šiame skyriuje buvo atskleista, kad postintelektualinis realizmas siūlo naują žmogaus sampratą:

1. žmogus nėra pirmiausia racionalus,
2. jo sąmonė yra fragmentuota,
3. emocijos yra centrinis pažinimo elementas,
4. socialinė aplinka formuoja jo realybę.

Postintelektualinis žmogus yra sudėtinga, dinamiška sistema, kurioje susipina biologiniai, psichologiniai ir socialiniai procesai.

Toliau darbe bus pateikta kritinė šios teorijos analizė, įvertinant jos stiprybes, ribotumus ir galimas plėtros kryptis.

V SKYRIUS.

KRITINĖ POSTINTELEKTUALINIO REALIZMO ANALIZĖ

5.1. Teorinės prielaidos ir jų vertinimas

Postintelektualinis realizmas, kaip rekonstruota filosofinė sistema, remiasi keliomis esminėmis prielaidomis:

1. Realybė egzistuoja nepriklausomai nuo sąmonės.
2. Pažinimas yra subjektyviai ir biologiškai mediatuotas.
3. Intelektas nėra privilegijuotas pažinimo instrumentas.
4. Menas gali veikti kaip epistemologinė praktika.

Šios prielaidos leidžia sukurti originalią teorinę struktūrą, tačiau kartu kelia ir kritinių klausimų.

Pirmiausia, ontologinis realizmas derinamas su epistemologiniu subjektyvumu. Ši įtampa primena Immanuel Kant dualizmą tarp fenomenų ir noumenų, tačiau postintelektualinis realizmas nepateikia aiškaus mechanizmo, kaip šios dvi sritys susijungia.

Antra, intelekto kritika, nors ir pagrįsta, gali būti pernelyg radikali. Kaip pažymi Jürgen Habermas: „racionalumas yra būtinas komunikacijos ir socialinės tvarkos pagrindas“ (The Theory of Communicative Action).

Jei intelektas praranda savo statusą, kyla klausimas – kas užtikrina bendrą supratimą tarp individų?

5.2. Epistemologinės stiprybės

Nepaisant kritikos, postintelektualinis realizmas turi reikšmingų epistemologinių privalumų.

5.2.1. Pažinimo išplėtimas

Ši teorija praplečia pažinimo sampratą, įtraukdama emocijas, kūniškumą ir patirtį. Tai leidžia analizuoti reiškinius, kurių negali paaiškinti grynas racionalizmas.

5.2.2. Interdisciplininis pobūdis

Postintelektualinis realizmas integruoja:

1. filosofiją,
2. psichologiją,
3. neuromokslą,
4. meno teoriją.

Tokiu būdu jis atitinka šiuolaikinio mokslo tendencijas.

5.2.3. Aktualumas

Teorija adekvačiai aprašo šiuolaikinės visuomenės būklę, ypač:

1. informacinį perteklių,
2. emocinę politiką,
3. socialinių tinklų įtaką.

Šiuo aspektu ji rezonuoja su Byung-Chul Han diagnoze:

„šiuolaikinė visuomenė yra perteklius informacijos, bet trūksta prasmės“ (The Burnout Society).

5.3. Problemos ir ribotumai

5.3.1. Teorinės sistematikos trūkumas

Postintelektualinis realizmas dažnai pasireiškia fragmentiškai – per tekstus, meninius projektus ir viešus pasisakymus. Dėl to:

1. trūksta aiškios terminologijos,
2. nėra nuoseklios metodologijos,
3. sudėtinga akademinė analizė.

5.3.2. Reliatyvizmo pavojus

Jei pažinimas tampa visiškai subjektyvus, kyla reliatyvizmo grėsmė. Šią problemą akcentavo Richard Rorty:

„kai atsisakome objektyvios tiesos, lieka tik solidarumas“ (Contingency, Irony, and Solidarity). Postintelektualinis realizmas siekia išvengti šio kraštutinumo, tačiau ne visada aiškiai apibrėžia ribas.

5.3.3. Empirinio pagrindimo stoka

Nors teorija remiasi psichologiniais argumentais, ji retai pateikia sistemingus empirinius tyrimus. Tai apsunkina jos integraciją į akademinį diskursą.

5.4. Meno epistemologijos kritika

Vienas radikaliesių postintelektualinio realizmo teiginių yra meno kaip pažinimo formos iškėlimas. Tačiau ši idėja taip pat susiduria su kritika.

Nelson Goodman teigė:

„menas kuria pasaulius, bet tai nereiškia, kad jie yra pažintiniai tiesos šaltiniai“ (Ways of Worldmaking).

Tai kelia klausimą: ar estetiškas patyrimas gali būti laikomas lygiavertiu moksliniam pažinimui?

Postintelektualinis realizmas atsako teigiamai, tačiau šis atsakymas reikalauja gilesnio pagrindimo.

5.5. Antropologinės analizės ribos

Postintelektualinio žmogaus koncepcija yra įžvalgi, tačiau gali būti pernelyg apibendrinanti. Ne visi šiuolaikiniai individai atitinka:

1. fragmentuotos sąmonės modelį,
2. emocinio dominavimo paradigmą.

Kaip pažymi Anthony Giddens:

„modernybė suteikia ne tik chaosą, bet ir refleksyvumo galimybes“ (Modernity and Self-Identity).

Tai reiškia, kad žmogus gali būti ne tik paveiktas struktūrų, bet ir aktyviai jas reflektuoti.

5.6. Galimos plėtros kryptys

Nepaisant ribotumų, postintelektualinis realizmas turi didelį plėtros potencialą.

5.6.1. Empiriniai tyrimai

Reikalingi tyrimai, kurie analizuotų:

1. emocijų vaidmenį sprendimų priėmime,
2. meno poveikį pažinimui,
3. kolektyvinės psichikos mechanizmus.

5.6.2. Filosofinė sistematizacija

Būtina:

1. sukurti aiškią terminologiją,
2. apibrėžti metodologiją,
3. struktūruoti teoriją.

5.6.3. Praktinis pritaikymas

Teorija gali būti taikoma:

1. švietime,
2. politikoje,
3. psichologijoje,
4. meno praktikoje.

5.7. Postintelektualinio realizmo vieta filosofijoje

Postintelektualinis realizmas gali būti laikomas:

1. post-postmodernistinė kryptimi,
2. interdisciplininė paradigma,
3. kritinė reakcija į racionalizmo krizę.

Jis užima tarpinę poziciją tarp:

1. realizmo,
2. konstruktyvizmo,
3. fenomenologijos.

Tokiu būdu ši teorija prisideda prie šiuolaikinės filosofijos transformacijos.

5.8. Skyriaus apibendrinimas

Šiame skyriuje buvo kritiškai įvertintas postintelektualinis realizmas. Nustatyta, kad:

1. teorija turi reikšmingų inovacijų,
2. tačiau susiduria su metodologiniais iššūkiais,
3. jos potencialas priklauso nuo tolesnės plėtros.

Nepaisant trūkumų, ši kryptis siūlo naują būdą mąstyti apie realybę, pažinimą ir žmogų.

VI SKYRIUS.

IŠVADOS IR FILOSOFINĖS IMPLIKACIJOS

6.1. Tyrimo rezultatų sintezė

Šiame darbe buvo siekiama rekonstruoti ir filosofškai pagrįsti postintelektualinio realizmo koncepciją, siejamą su Tomas Lagūnavičius kūryba. Analizė parodė, kad ši kryptis gali būti interpretuojama kaip savarankiška – nors dar ne iki galo sistematizuota – filosofinė paradigma.

Pagrindiniai tyrimo rezultatai gali būti apibendrinti taip:

1. Realizmo samprata filosofijoje evoliucionavo nuo objektyvaus pasaulio atvaizdavimo iki subjektyviai konstruojamos realybės modelių.
2. Subjektyvus realizmas tapo pereinamuoju etapu, leidusiu integruoti biologinius ir psichologinius pažinimo aspektus.
3. Postintelektualinis realizmas išplečia epistemologiją, įtraukdamas neintelektinius pažinimo būdus.
4. Menas šioje paradigmoje įgyja ontologinį ir epistemologinį statusą.
5. Šiuolaikinis žmogus apibrėžiamas kaip fragmentuota, emociškai orientuota būtybė.

Šie rezultatai leidžia teigti, kad postintelektualinis realizmas yra bandymas atsakyti į šiuolaikinės filosofijos krizę.

6.2. Ontologinės implikacijos

Postintelektualinis realizmas siūlo specifinę ontologinę poziciją, kuri gali būti apibrėžta kaip minimalistinis realizmas su patirties prioritetu.

Ši pozicija teigia:

1. realybė egzistuoja nepriklausomai nuo subjekto,
2. tačiau ji atsiskleidžia tik per patirties struktūras,
3. patirtis yra ne tik pažinimo, bet ir realybės formavimo mechanizmas.

Ši ontologija iš dalies primena Martin Heidegger mintį:

„būtis atsiveria per žmogaus buvimą pasaulyje“ (Sein und Zeit), tačiau ją papildo aktyvus konstravimo aspektas.

6.3. Epistemologinės implikacijos

Epistemologiniu požiūriu postintelektualinis realizmas sukelia reikšmingą paradigmų kaitą.

6.3.1. Pažinimo pluralizmas

Nebėra vieno privilegijuoto pažinimo būdo. Greta mokslo atsiranda:

1. menas,
2. patirtis,
3. emocija,
4. kūniškumas.

6.3.2. Subjektyvumo legitimizacija

Subjektyvi patirtis tampa ne kliūtimi, o pažinimo šaltiniu.

6.3.3. Tiesos sampratos transformacija

Tiesa nebėra vien tik atitikimas realybei (correspondence theory). Ji tampa:

1. procesinė,
2. kontekstinė,
3. patyriminė.

Ši pozicija rezonuoja su William James pragmatizmu:

„tiesa yra tai, kas veikia praktikoje“ (Pragmatism).

6.4. Antropologinės implikacijos

Postintelektualinis realizmas siūlo naują žmogaus sampratą, kuri gali būti apibrėžta kaip postintelektualinis subjektas.

Šis subjektas:

1. nėra visiškai racionalus,
2. yra emociškai struktūruotas,
3. veikia socialinių ir simbolinių sistemų kontekste,
4. nuolat rekonstruoja savo tapatybę.

Ši samprata artima Michel Foucault idėjai, kad:

„subjektas yra istorinių ir diskursinių praktikų rezultatas“.

Tačiau postintelektualinis realizmas prideda psichologinį ir patyriminį aspektą.

6.5. Meno filosofinės implikacijos

Vienas radikalusių šios teorijos aspektų yra meno perinterpretavimas.

Menas tampa:

1. pažinimo forma,
2. realybės kūrimo mechanizmu,
3. psichologinių struktūrų aktyvatoriumi.

Tai reiškia, kad menas nebėra periferinė kultūros sritis, o tampa centrine epistemologine praktika.

Ši idėja gali būti siejama su Arthur Danto teiginiu:

„menas apibrėžia pats save per interpretaciją“ (The Transfiguration of the Commonplace)
tačiau postintelektualinis realizmas šią interpretaciją perkelia į patirties lygmenį.

6.6. Praktinės implikacijos

Postintelektualinis realizmas turi potencialą būti taikomas įvairiose srityse:

6.6.1. Švietimas:

1. mokymosi procesų personalizavimas,
2. emocinio intelekto integravimas,
3. kūrybiškumo skatinimas.

6.6.2. Politika:

1. emocinių naratyvų analizė,
2. propagandos mechanizmų supratimas,
3. kolektyvinės psichikos tyrimas.

6.6.3. Psichologija:

1. subjektyvios patirties analizė,
2. terapinių metodų plėtra,
3. identiteto rekonstrukcija.

6.6.4. Menas:

1. naujų formų kūrimas,
2. žiūrovo įtraukimas,
3. patyriminės praktikos plėtojimas.

6.7. Tyrimo ribotumai

Nepaisant išsamių analizės rezultatų, šis darbas turi tam tikrų ribų:

1. Ribotas pirminių šaltinių kiekis,
2. Interpretacinis metodas,
3. Teorinės sistemos fragmentiškumas.

Tai reiškia, kad pateikta koncepcija yra viena iš galimų interpretacijų.

6.8. Tolimesnių tyrimų kryptys

Ateities tyrimai galėtų plėtoti šias kryptis:

1. empirinis postintelektualinio pažinimo tyrimas,
2. meno poveikio sąmonei analizė,
3. socialinių tinklų ir emocinio pažinimo sąveika,
4. teorijos formalizavimas.

6.9. Baigiamoji refleksija

Postintelektualinis realizmas gali būti suvokiamas kaip atsakas į esminį šiuolaikinės kultūros klausimą: kaip gyventi ir pažinti pasaulį, kai intelektas nebėra pakankamas?

Ši teorija nesiūlo paprasto sprendimo. Ji veikiau kviečia permąstyti:

1. pažinimo ribas,
2. žmogaus prigimtį,
3. meno vaidmenį,
4. realybės sampratą.

Galutiniame rezultate postintelektualinis realizmas atveria naują filosofinę horizontą, kuriame:

1. realybė nėra atsisakoma,
2. tačiau ji suvokiama per daugialypę patirtį,
3. o žmogus tampa ne tik pažįstančiu, bet ir kuriančiu subjektu.

VII SKYRIUS.

PRIEDAI

7.1. Priedas A. Pagrindinių sąvokų žodynas

Siekiant užtikrinti terminologinį aiškumą ir konceptualinį nuoseklumą, pateikiamas pagrindinių darbe vartojamų sąvokų žodynas.

Postintelektualinis realizmas – filosofinė kryptis, teigianti, kad realybė egzistuoja nepriklausomai, tačiau jos pažinimas vyksta ne tik per intelektą, bet ir per emociją, patirtį bei kūniškumą.

Subjektyvus realizmas – epistemologinė pozicija, pagal kurią realybė yra pažįstama per subjektyvius nervų sistemos sukurtus modelius.

Postintelektualumas – pažinimo būseną, kurioje intelektas praranda hegemoninį statusą, o pažinimas tampa daugialypis.

Postmatricinis žmogus – individas, gyvenantis globalizuotoje ir informacinėje visuomenėje, pasižymintis fragmentuota tapatybe ir emociniu sprendimų dominavimu.

Epistemologinis pluralizmas – požiūris, kad egzistuoja keli lygiaverčiai pažinimo būdai.

Ontologinis minimalizmas – nuostata, kad realybė egzistuoja, tačiau apie ją galima teigti tik minimalias, atsargias prielaidas.

7.2. Priedas B. Metodologinės schemos

B.1. Postintelektualinio pažinimo modelis

Postintelektualinis pažinimas gali būti schematiškai vaizduojamas kaip daugiasluoksnis procesas:

1. Sensorinis lygmuo – pirminė patirtis (jutimai).
2. Emocinis lygmuo – vertinimas ir reakcija.
3. Kūniškas lygmuo – somatinis atsakas.
4. Simbolinis lygmuo – interpretacija.
5. Refleksinis lygmuo – sąmoningas apmąstymas.

Skirtingai nuo klasikinės epistemologijos, čia refleksija nėra pirminė, o galutinė stadija.

B.2. Meno kaip pažinimo schema

Postintelektualiniame realizme meno pažinimo procesas gali būti aprašytas taip:

- Stimulas (meno kūrinys)
↓
- Afektas (emocinė reakcija)
↓
- Kūniška patirtis
↓
- Asmeninė interpretacija
↓
- Realybės rekonstrukcija

Ši schema rodo, kad pažinimas vyksta ne per analizę, o per patyrimą.

7.3. Priedas C. Citatų rinkinys

Šiame priede pateikiamos svarbiausios darbe naudotos citatos originalo kalba.

Immanuel Kant: „Gedanken ohne Inhalt sind leer, Anschauungen ohne Begriffe sind blind.“

Friedrich Nietzsche: „Es gibt keine Tatsachen, nur Interpretationen.“

Martin Heidegger: „Die Sprache ist das Haus des Seins.“

Michel Foucault: „Le savoir est lié au pouvoir.“

Tomas Lagūnavičius: „Žmogus gyvena ne realybėje, o jos interpretacijoje.“

7.4. Priedas D. Santrauka anglų kalba (Summary)

Title: Philosophy of Post-Intellectual Realism: The Ontology and Epistemology of Tomas Lagūnavičius.

This study reconstructs and analyzes the concept of post-intellectual realism as a philosophical and artistic paradigm. The research argues that contemporary epistemology must move beyond the primacy of intellect and incorporate emotional, experiential, and embodied forms of knowledge.

The study demonstrates that:

1. Reality exists independently, but is accessed through subjective structures.
2. Knowledge is plural and not limited to rational cognition.
3. Art functions as an epistemological and ontological practice.
4. The contemporary subject is fragmented and emotionally driven.

Post-intellectual realism is interpreted as a response to the crisis of rationality in modern society and as a potential new paradigm in philosophy.

7.5. Priedas E. Santrauka lietuvių kalba

Šiame darbe analizuojama postintelektualinio realizmo koncepcija, siejama su Tomas Lagūnavičius kūryba.

Tyrimas parodė, kad:

1. realybė egzistuoja nepriklausomai, tačiau yra patiriama subjektyviai,
2. pažinimas apima emocijas, kūną ir patirtį,
3. menas tampa pažinimo forma,
4. šiuolaikinis žmogus pasižymi fragmentuota sąmone.

Postintelektualinis realizmas siūlo naują požiūrį į filosofiją, kuriame svarbiausias tampa ne intelektas, o patirtis.

7.6. Priedas F. Raktiniai žodžiai

1. postintelektualinis realizmas
2. epistemologija
3. ontologija
4. menas
5. patirtis
6. emocija
7. sąmonė
8. subjektas
9. realybė

Baigiamoji pastaba

Šis darbas pateikia vieną iš galimų postintelektualinio realizmo interpretacijų. Ateities tyrimai gali išplėsti, patikslinti ar net kritiškai peržiūrėti čia pateiktas idėjas.

Pabaiga

Postintelektualinio realizmo filosofija šiame darbe buvo analizuojama kaip bandymas permąstyti realybės, pažinimo ir žmogaus santykį epochoje, kurioje klasikinės racionalumo struktūros praranda savo stabilumą. Rekonstruojant Tomo Lagūnavičiaus mąstymą ir meninę praktiką, atsiskleidė ne vientisa akademinė sistema, bet atvira, fragmentiška ir dinamiška filosofinė kryptis, kuri egzistuoja tarp meno, psichologijos ir ontologijos.

Šios knygos analizė parodė, kad postintelektualinis realizmas nėra nukreiptas prieš intelektą kaip tokį. Veikia jis siekia parodyti intelekto ribotumą šiuolaikinėje kultūroje, kurioje žmogaus patirtis tampa vis labiau afektinė, vizualinė, fragmentuota ir algoritmiškai formuojama. Intelektas čia nebėra vienintelis pažinimo centras. Greta jo iškyla intuicija, emocinis suvokimas, estetinė patirtis, kūniškumas ir simbolinis mąstymas.

Svarbiausia postintelektualinio realizmo tezė – realybė neišnyksta net tada, kai suyra klasikiniai jos pažinimo modeliai. Realybė egzistuoja, tačiau žmogus ją pasiekia nebe vien loginėmis sąvokomis ar racionaliomis sistemomis. Ji tampa daugiasluoksniu patyrimu, kuriame menas įgyja epistemologinę reikšmę.

Šiame kontekste menas nebėra vien reprezentacija ar estetinis objektas. T. Lagūnavičiaus kūrybos analizė leidžia teigti, kad menas funkcionuoja kaip alternatyvus pažinimo metodas – kaip būdas atverti tas realybės zonas, kurių neįmanoma pilnai konceptualizuoti teorinėje kalboje. Postkonceptualios struktūros, performatyvūs gestai, simbolinės deformacijos ir psichologiniai vaizdiniai tampa ontologiniais instrumentais, leidžiančiais patirti tikrovę ne per loginį paaiškinimą, o per egzistencinį susidūrimą.

Knygoje taip pat buvo parodyta, kad postintelektualinis realizmas glaudžiai susijęs su šiuolaikinio žmogaus antropologine transformacija. Informacinės visuomenės subjektas tampa suskaidytas, nuolat veikiamas medijų, virtualių tapatybių ir emocinių srautų. Tradicinė racionalaus individo samprata silpnėja, o jos vietoje atsiranda postintelektualus žmogus – subjektas, kuris gyvena ne stabilioje loginėje sistemoje, bet nuolatinio simbolinio ir psichologinio nestabilumo būsenoje.

Tačiau ši kryptis nėra vien destruktivi racionalumo kritika. Priešingai – ji mėgina išsaugoti galimybę kalbėti apie realybę net po postmodernizmo skepticizmo ir po informacinės eros fragmentacijos. Postintelektualinis realizmas siūlo alternatyvią ontologinę laikyseną: realybė egzistuoja, tačiau jos nebegalima redukuoti į vieną epistemologinį modelį.

Tuo pačiu ši teorija turi ir akivaizdžių ribotumų. Kadangi ji rekonstruojama iš fragmentiškų tekstų, meninių praktikų ir viešųjų pasisakymų, jos konceptualinė struktūra išlieka atvira interpretacijoms. Kai kurios sąvokos lieka metaforinės, o teoriniai ryšiai – ne iki galo sistemingi. Tačiau būtent ši neužbaigtumo būseną gali būti laikoma viena svarbiausių postintelektualinio mąstymo savybių. Tai filosofija, kuri nesiekia uždaros sistemos, nes pati realybė suvokiama kaip nestabili, procesuali ir nevisiškai racionalizuojama.

Šio darbo reikšmė slypi ne tik konkretaus autoriaus analizėje. Knyga siekia parodyti platesnį kultūrinį ir filosofinį procesą – perėjimą nuo klasikinio intelektualaus žmogaus prie postintelektualios sąmonės. Šis perėjimas keičia ne tik filosofiją ar meną, bet ir pačią žmogaus egzistencijos struktūrą.

Galima teigti, kad postintelektualinis realizmas tampa savotišku atsaku į šiuolaikinio pasaulio krizę. Kai nyksta stabilios tiesos sistemos, kai informacija praranda hierarchiją, o žmogaus sąmonė susiskaido tarp ekranų, simbolių ir emocinių impulsų, atsiranda poreikis naujai ontologijai. Tokiai ontologijai, kuri pripažįsta realybės egzistavimą, tačiau kartu suvokia, kad žmogus ją patiria ne vien protu.

Todėl pagrindinė šios knygos išvada galėtų būti formuluojama taip: postintelektualinis realizmas nėra intelekto pabaiga – tai naujo pažinimo horizonto pradžia.

Šiame horizonte filosofija ir menas nebekonkuruoja tarpusavyje. Jie tampa dviem tos pačios paieškos būdais – bandymu suprasti, kas yra realybė po intelekto hegemonijos žlugimo.

Ir galbūt būtent čia atsiveria svarbiausia postintelektualinio realizmo idėja: žmogus negali visiškai paaiškinti pasaulio, tačiau jis vis dar gali jį patirti.

Literatūra

1. Aristotelis. (2004). Metafizika. Vilnius: Aidai.
2. Baudrillard, J. (1994). Simulacra and Simulation. Ann Arbor: University of Michigan Press.
3. Bauman, Z. (2000). Liquid Modernity. Cambridge: Polity Press.
4. Berkeley, G. (1998). A Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge. Oxford: Oxford University Press.
5. Bourdieu, P. (1977). Outline of a Theory of Practice. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Damasio, A. (1994). Descartes' Error. New York: Putnam.
7. Danto, A. (1981). The Transfiguration of the Commonplace. Cambridge: Harvard University Press.
8. Deleuze, G., & Guattari, F. (1994). What is Philosophy? New York: Columbia University Press.
9. Derrida, J. (1976). Of Grammatology. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
10. Descartes, R. (1996). Meditations on First Philosophy. Cambridge: Cambridge University Press.
11. Eco, U. (1989). The Open Work. Cambridge: Harvard University Press.
12. Foucault, M. (1972). The Archaeology of Knowledge. New York: Pantheon Books.
13. Foucault, M. (1980). Power/Knowledge. New York: Pantheon Books.
14. Freud, S. (1965). Introductory Lectures on Psychoanalysis. New York: Norton.
15. Giddens, A. (1991). Modernity and Self-Identity. Stanford: Stanford University Press.
16. Goodman, N. (1978). Ways of Worldmaking. Indianapolis: Hackett.
17. Habermas, J. (1984). The Theory of Communicative Action. Boston: Beacon Press.
18. Han, B.-C. (2015). The Burnout Society. Stanford: Stanford University Press.
19. Heidegger, M. (1962). Being and Time. Oxford: Blackwell.
20. Heidegger, M. (1971). The Origin of the Work of Art. New York: Harper & Row.
21. Husserl, E. (1983). Ideas Pertaining to a Pure Phenomenology. The Hague: Nijhoff.
22. James, W. (2000). Pragmatism. Cambridge: Harvard University Press.
23. Jung, C. G. (1969). The Archetypes and the Collective Unconscious. Princeton: Princeton University Press.
24. Jung, C. G. (2001). Modern Man in Search of a Soul. London: Routledge.
25. Kant, I. (1998). Critique of Pure Reason. Cambridge: Cambridge University Press.
26. Kant, I. (2000). Critique of Judgment. Cambridge: Cambridge University Press.
27. Lagūnavičius, T. (2017). Postmatricinis žmogus ir jo mąstymo tipai. Kaunas: Technologija.
28. Lagūnavičius, T. (2018). Įvadas į subjektyvųjį realizmą ir subjektyvųjį materializmą. Kaunas: Technologija.

29. Locke, J. (1975). *An Essay Concerning Human Understanding*. Oxford: Clarendon Press.
30. Marx, K. (1970). *A Contribution to the Critique of Political Economy*. Moscow: Progress Publishers.
31. Merleau-Ponty, M. (2012). *Phenomenology of Perception*. London: Routledge.
32. Nietzsche, F. (1968). *The Will to Power*. New York: Vintage.
33. Platonas. (1995). *Valstybė*. Vilnius: Pradai.
34. Rorty, R. (1989). *Contingency, Irony, and Solidarity*. Cambridge: Cambridge University Press.
35. Sartre, J.-P. (2003). *Being and Nothingness*. London: Routledge.
36. Spinoza, B. (2002). *Ethics*. London: Penguin Classics.
37. Wittgenstein, L. (2001). *Tractatus Logico-Philosophicus*. London: Routledge.

APIE AUTORIŲ

Tomas Lagūnavičius – Kaune, Lietuvoje, gyvenantis multidisciplininis kūrėjas ir mąstytojas, kurio veikla aprėpia tiek meninę praktiką, tiek šiuolaikinę filosofinę refleksiją. Jo intelektualinė ir kūrybinė veikla formuojasi tarpdisciplininėje erdvėje, kur vizualiniai ir scenos menai tampa platforma filosofinių idėjų artikuliacijai ir naujų konceptų kūrimui. Per savo įvairiapusę karjerą jis ne tik surengė daugiau nei 40 personalinių parodų ir sukūrė virš 50 sceninių darbų, bet ir nuosekliai plėtojo teorinį diskursą, siekdamas konceptualizuoti šiuolaikinės tikrovės procesus.

Autorius yra parašęs ir keletą filosofinių knygų, kuriose plėtojami originalūs teoriniai modeliai bei praktinės filosofijos kryptys. Tarp reikšmingesnių darbų minėtini „Neuromaterializmas ir hypekultūralizmas. Praktinė filosofija“, taip pat „Būk postmodernistas. 100 žingsnių“ ir „Būk postnacionalistas. 100 žingsnių“, kuriuose analizuojami šiuolaikinės visuomenės, kultūros ir tapatybės transformacijų procesai. Šiose knygose autorius siekia ne tik interpretuoti esamas filosofines paradigmas, bet ir kurti naujas sąvokas bei metodologinius prieigos būdus, orientuotus į praktinį jų taikymą.

Siekdamas išlaikyti aukštą teorinį lygį ir plėtoti tarptautinį akademinį dialogą, Tomas Lagūnavičius aktyviai seka globalius filosofinius procesus ir yra daugelio prestižinių filosofijos organizacijų narys, tarp jų: Society for European Philosophy (SEP), International Society for Philosophers, Australian Association of Philosophy (AAP), American Philosophical Association (APA), British Philosophical Association (BPA), Aristotelian Society bei Royal Institute of Philosophy.

Autorius yra įgijęs įvairiapusį išsilavinimą, apimantį tiek socialinius mokslus, tiek humanitarines disciplinas. Jis turi socialinių mokslų daktaro laipsnį, yra įgijęs psichologijos magistro kvalifikaciją Vytauto Didžiojo universitete, taip pat studijavo praktinę filosofiją. Be to, jo akademinis pagrindas apima ir teatro studijas (vaidybos ir režisūros kryptys), kurios daro reikšmingą įtaką jo filosofiniam mąstymui ir tarpdisciplininiam požiūriui.

POSTINTELEKTUALINIO REALIZMO FILOSOFIJA
TOMO LAGŪNAVIČIAUS MĄSTYMO IR MENO ONTOLOGIJA